

SATURNIN BOROWIEC
Zakład Gleboznawstwa WSR w Szczecinie

MAPY SIEDLISKOWE (AGRO-EKOLOGICZNE) JAKO UZUPEŁNIENIE REJONIZACJI PRZYRODNICZO-ROLNICZEJ

Jednym z czołowych zadań gospodarki planowej jest optymalne kształtowanie użytkowania ziemi przez dalekowzroczne planowanie oparte na podstawach przyrodniczych oraz takie kierowanie zabiegami, które zapewniałoby wysokie plony, przy równoczesnej ochronie krajobrazu i zachowaniu interesów wszystkich dziedzin gospodarki narodowej.

Coraz bardziej zrozumiała staje się zasada, że rozwiązanie szeregu problemów gospodarczych nie może nastąpić przy pomocy wszechobowiązujących reguł, lecz tylko przez uwzględnianie miejscowych warunków przyrodniczych. Zasadzie tej nie przeczy możliwość gruntownej zmiany warunków przyrodniczych przez wysoki poziom inwestycji i intensywności procesów technologicznych w przypadku koniunktury ekonomicznej, bowiem w olbrzymiej większości przypadków osiągnięcie maksymalnych efektów gospodarczych przy minimalnych nakładach możliwe jest do zrealizowania tylko zgodnie z prawami przyrody, a nie wbrew nim.

Dla powiązania gospodarki narodowej w harmonijną całość z zapleczem przyrodniczym, ośrodki planujące założenia perspektywicznego rozwoju rolnictwa w kraju muszą dysponować, jako podstawą do wielokierunkowego planowania, odpowiednimi podkładami, opartymi na istniejącej dokumentacji naukowej i wyrażającymi w sposób możliwie najbardziej pełny i syntetyczny specyfikę agro-ekologiczną poszczególnych jednostek fizjograficznych, wyodrębnionych na podstawie ważnych ekologicznie czynników siedliskowych [Niewiadomski (2)].

Zasadniczą podstawę ogólnego planowania przestrzennego w rolnictwie powinna stanowić regionalizacja.

Aby jednak materiały regionizacyjne (rejonizacyjne) mogły spełniać swą rolę i aby mogły być należycie wykorzystane, musi nastąpić dalszy krok, mianowicie wszechstronna konkretyzacja zagadnień rolniczych w odniesieniu do jednostek o zbliżonej naturalnej agro-ekologicznej przydatności uprawowej i wydajności.

Należy bowiem zdawać sobie sprawę, że wyróżnione regiony, podregiony i mikroregiony stanowią tylko ramy przyrodniczo-rolniczego

podziału kraju, które wypełnić należy najmniejszymi jednostkami siedliskowymi, a więc powierzchniami o zbliżonej naturalnej przydatności uprawowej i wydajności.

Nie ulega przy tym wątpliwości, że w obrębie poszczególnych mikroregionów występują jednostki o różnej naturalnej przydatności uprawowej i wydajności, a w różnych mikroregionach lub podregionach tego samego regionu lub, być może, regionów sąsiednich mogą występować jednostki o zbliżonej przydatności uprawowej i wydajności (np. na terenach polodowcowych).

Operowanie w planowaniu mikroregionami i podregionami jest więc możliwe, ale należy pamiętać, że mikroregion jest niejako odbiciem dominujących jednostek siedliskowych, a nie całej ich różnorodności.

Wszelkie doświadczenia odmianowe, nawozowe, czy uprawowe, przeprowadzane na konkretnych jednostkach siedliskowych, mogłyby być przenoszone tylko na jednostki siedliskowe im odpowiadające, a obiekty doświadczalne powinny być tak dobierane, aby w ich granicach była reprezentowana jak największa ilość jednostek siedliskowych mikroregionu lub podregionu.

Najlepszą formą przedstawiania jednostek siedliskowych (agro-ekologicznych) jest mapa siedliskowa. Mapa taka powinna przedstawiać jednostki siedliskowe, o zbliżonej naturalnej przydatności uprawowej i wydajności, przy czym podstawą rozgraniczenia tych jednostek jest ich ekologiczne zróżnicowanie. Do objaśnienia jednostek siedliskowych powinna być dołączona ich ocena, przy pomocy której można wnioskować o przydatności poszczególnych jednostek siedliskowych dla określonych kultur, gatunków i odmian. Ocena taka może być rezultatem współpracy wielu fachowców i praktyków i stanowi syntezę wszystkich osiągalnych podkładów użytych dla oceny naturalnej przydatności uprawowej i wydajności siedliska.

Z przedstawionych wyżej zasad wynika, że mapy siedliskowe nie muszą pokrywać się całkowicie z mapami glebowymi, szczególnie gdy te ostatnie wysuwają na plan pierwszy takie cechy glebowe, które nie mają dla wzrostu roślin poważniejszego znaczenia (porównaj Ramieński 3, 4). Dotyczy to w szczególności stosunków wilgotnościowych, o których lepsze pojęcie dają np. zespoły chwastów polnych niż jednorazowe badania glebowe, zwłaszcza, gdy są to gleby znajdujące się poza wpływem wód gruntowych (ombrofilne).

Dokładniejszą ocenę naturalnej wydajności różnych jednostek siedliskowych należy przeprowadzić w obrębie każdej jednostki na możliwie wielu różnie zagospodarowanych kawałkach, aby otrzymać wartości średnie i możliwie wykluczyć czynniki gospodarcze [Ellenberg (1), Tatjanow (5)].

Jako podstawę oceny siedliska uwzględniać należy według Ellenberga (1) następujące możliwości:

1. Wieloletnie doświadczenie rolników, sadowników itp. z powierzchni należących do określonych jednostek siedliskowych.

2. Szacowanie plonów na możliwie licznych powierzchniach w każdej jednostce siedliskowej, gdy to jest możliwe, w ciągu wielu lat [również wg Tatjanowa (5) najbardziej obiektywną oceną jest wysokość systematycznie osiąganych plonów].

3. Próbne oceny plonów po różnych zabiegach.

4. Ocena doświadczeń odmianowych, nawozowych i uprawowych, gdy te mogą być uznane za typowe dla określonych jednostek siedliskowych.

5. Powszechne doświadczenia ekologiczne, uwzględniające zespoły roślinne i profile glebowe.

6. Badanie określonych czynników siedliskowych, decydujących o ocenie jakości siedliska, jak np. składu mechanicznego, struktury, pojemności wodnej, minimalnych temperatur itp.

7. Porady doświadczonych specjalistów, które są szczególnie pożądane w przypadkach wątpliwych.

Wypowiedzi doświadczonych praktyków stanowią podstawę oceny siedliska. Możliwe to jest z reguły dopiero wtedy, gdy został już dokonany podział pewnego obszaru na siedliska. Rolnik czy sadownik, znający od wielu lat określony kawałek gruntu, orientuje się bowiem dobrze w jego wydajności i przydatności uprawowej w porównaniu z innymi parcelami, na których gospodarzy, posiada jednak, poza pewnymi wyjątkami, mało wiadomości o właściwościach siedliska i dlatego często ma fałszywe lub niewystarczające pojęcie o przyczynach obserwowanych przez niego różnic. Uogólnienie tego rodzaju doświadczeń jest więc możliwe dopiero na podstawie map siedliskowych, gdy przenosi się je na siedliska o równych lub zbliżonych właściwościach.

Reasumując, można stwierdzić, że ujęte w ten sposób mapy agro-ekologiczne (siedliskowe) stanowiłyby istotne dopełnienie rejonizacji przyrodniczo-rolniczej kraju oraz cenną i wszechstronną pomoc zarówno dla czynników planujących, jak i bezpośrednio gospodarujących w danych obiektach oraz umożliwiłoby porównywalność osiąganych wyników i ich przenoszenie na odpowiednie siedliska. Wymagają one możliwie wszechstronnej podbudowy naukowej, co może być rozwiązane tylko poprzez współpracę praktyków i naukowców wszystkich zainteresowanych dziedzin i dlatego w początkowej fazie powinny się ograniczać do obiektów doświadczalnych.

Przy okazji pragnę nadmienić, że w chwili obecnej znajdują się w toku prace nad przygotowaniem podziału na jednostki agro-ekologiczne (siedliskowe) majątku doświadczalnego WSR w Szczecinie-Lipki w oparciu

o fizjografię terenu i badania glebowe oraz analizę fitosocjologiczną i ekologiczną zespołów chwastów polnych (mgr Urszula Kierska z Katedry Botaniki).

LITERATURA

1. Ellenberg H.: Naturgemässe Anbauplanung, Melioration und Landespflege. Stuttgart 1954.
2. Niewiadomski W.: Regionalizacja — czołowy problem polskiego rolnictwa. Zeszyty Naukowe WSR w Olsztynie, tom 8, nr 52, 1958.
3. Ramienski L. G.: Wwiedienije w kompleksnoje poczwienno-geobotaniceskoje issledowanie z'iemiel. Moskwa—Leningrad 1958.
4. Ramienski L. G.: Klassyfikacija z'iemiel po ich rastitielnomu pokrowu. Problemy Botaniki. Moskwa—Leningrad 1950.
5. Tatjanow A. S.: Agro-poczwiennoje rajon'rowanije i otnositielnaja ocenka poczw. Poczwowiedienije, nr 6. 1959.